

- Harris versus Posner
- Kunstbibliotheken in Nederland
- Wetenschappelijke communicatie in het Verre Oosten
- In archieftijdschriften gelezen

Harris versus Posner: twee readers van de Society of American Archivists

De *Society of American Archivists* gaf in 2006 twee interessante bundels uit met artikelen van Ernst Posner en Verne Harris. De afstand tussen beide auteurs is bijzonder groot, en dat niet alleen in tijd en ruimte. Toch zijn er – meer dan op het eerste gezicht lijkt – opvallende overeenkomsten, al was het maar de wijze waarop hun levensloop hun manier van denken over archivalieken bepaald heeft.

Verne Harris was als archivaris van dichtbij betrokken bij de implosie van het Zuid-Afrikaanse apartheidregime en ontpopte zich als één van de meest spraakmakende woordvoerders van de postmoderne archivaliekenwetenschap. Tussen 1985 en 2001 werkte hij voor de *State Archives Service of South Africa*, zijn post-apartheid opvolger de *National Archives of South Africa* en het *South African History Archive*. Thans is hij verbonden aan de universiteit van Witwatersrand en aan het Nelson Mandela Centre of Memory. De recente geschiedenis van Zuid-Afrika trilt na op elke bladzijde die Harris schrijft. Zijn postmoderne stellingnamen zijn uiteraard in grote mate beïnvloed door ervaringen met de Waarheids- en Verzoeningscommissie (*Truth and Reconciliation Commission of South Africa*), die in de tweede helft van de jaren 1990 de schendingen van de mensenrechten door het apartheidregime onderzocht.

Harris heeft de reputatie graag en gretig controversiële standpunten in te nemen. In een bevlogen stijl kaart hij de meest uiteenlopende onderwerpen aan. Veel aandacht gaat naar de problematiek van de mensenrechten en de rol die archief en archivariissen daarin kunnen spelen. De Pretoria-astroika in de jaren 1990 leidde tot een maatschappelijk debat over – onder meer – de accountability van archivariissen en de toegankelijkheid van archief van veiligheidsdiensten. Interessante casestudies in dat verband zijn gewijd aan de grootschalige vernietiging van het archief van het

apartheidsregime (*"They should have destroyed more": the destruction of public records by the South African State in the final years of Apartheid, 1990-1994*), het archief van de waarheidscommissie (*Contesting remembering and forgetting: the archive of South Africa's Truth and Reconciliation Commission*) en aan de ophefmakende ontmanteling van Zuid-Afrikaanse kernwapens in het begin van de jaren 1990 en de archiefsporen hiervan (*Unveiling South Africa's nuclear past*).

Daar waar vele vakgenoten archieven in de eerste plaats nog altijd beschouwen als een relatief betrouwbare opslagplaats van collectief geheugen, ziet Harris, geïnspireerd door onder anderen Jacques Derrida en Terry Cook, archief vooral als neerslag van machtsuitoefening. Archiefdiensten worden in die optiek evenzeer 'huizen van vergeten'; archivariissen spelen, door de manier waarop ze selecteren, ordenen en beschrijven, een onvermijdelijke rol in dit machtsspel van herinneren en vergeten.

In het artikel *Stories and names: archival description as narrating records and constructing meanings* stelt Harris, samen met Wendy M. Duff, de vraag of standaardisering van archiefbeschrijving überhaupt nog zinvol is. Uiteraard is neutraliteit volgens Harris zonder meer onmogelijk: *"There is no representation without intention and interpretation"* (p. 142). Zijn betoog is enthousiast en inspirerend, maar

roept toch heel wat vragen op. Vooral de suggestie om bij de beschrijving van archief gebruikers in te schakelen zal de wenkbrauwen van menig klassiek archivaris doen fronsen. "We need to create holes that allow in the voices of our users" (p. 146): het klinkt bijwijlen poëtisch en altijd bevolgen, maar de praktische haalbaarheid van zijn voorstellen ligt niet voor de hand. Dat in een vaktechnisch verantwoorde beschrijvingstechniek subjectiviteit zoveel mogelijk moet worden teruggedrongen, lijkt me evident. Dat vraagt niet alleen integriteit, maar ook vakmanschap. En uiteraard moeten archivariissen zich bezinnen over de grenzen van de – onvermijdelijk selectieve en onmogelijk 'volledige' – representatie van archief. De roep om de inbreng van gebruikers klinkt, zeker in de verwoording van deze Zuid-Afrikaanse beeldenstormer, erg aantrekkelijk, maar mijns inziens wordt het stilaan ook een idee-fixe in postmodern archievenland.

Toch is dit een inspirerende publicatie. Harris beklemtoont vanuit zijn eigen levenservaring en zeer terecht de actieve rol die de archivaris kan spelen in de bescherming van mensenrechten. Het – wat gechargeerde – deconstructievertoog moet de lezer er maar bijnemen. Zoals vele bundels leidt ook deze collectie aan het euvel van de woordenvloed. Wie de bijdragen na elkaar leest, struikelt over de overlappingen en de herhalingen. Sommige gevleugelde woorden van de vereerde Derrida worden zes of zeven keer opnieuw geciteerd. In afzonderlijke artikels was dat op zich geen probleem, maar in deze bundel wordt één en ander op de duur toch wel irritant. Een strakke eindredactie zou de lezer alvast heel wat ergernis bespaard hebben. De idolatrie voor de *maître à penser* gaat zover dat Harris zich op p. 82 laat ontvallen: "Pre-1996 archival literature has to be one of the dullest bodies of written work imaginable". In 1996 – mocht dat nog niet duidelijk zijn – verscheen *Archive fever*, de Engelse vertaling van *Mal d'archive* van Derrida. De bijbel van de archival turn mag dan een belangrijk boek zijn, al wat daaraan voorafging als saai en irrelevant aan de kant schuiven, getuigt niet bepaald van zin voor nuance.

Het vormde voor mij alvast een goede aanleiding om maar meteen aan de lectuur van Posner te beginnen en de proef op de som te nemen. Ernst Posner was een Duitse jood die in 1939 uit Nazi-Duitsland naar de Verenigde Staten vluchtte, waar hij de Europese archieftraditie introduceerde. Wie zich aan saaie Pruisische vakliteratuur verwacht, is er aan voor de moeite. Posner behoort tot dezelfde school als Johannes Papritz en Adolf Brenneke, maar hij slaagt erin om zowel in zijn gelegenheidstoespraken als in de meer wetenschappelijke bijdragen zijn *Archivwissenschaft* in vlotte, met humor doorspekte teksten aan de man te brengen.

Drie thema's staan centraal in zijn werk. In zijn artikelen over de ontwikkeling van het herkomstbeginsel in het laat-19de-eeuwse Pruisen wijst hij vooral op de figuur van Max Lehmann, die in 1881 – tegen een sterke conservatieve reactie in – het principe in een reglement voor het Pruisische Staatsarchiv liet verankeren. Dat ook archiefopleiding een rode draad in Posners werk vormt, is – gelet op zijn

jarenlange tewerkstelling aan de *University of Washington* – niet verwonderlijk. Gepokt en gemazeld als hij was in de Pruisische traditie trad hij niet alleen als archivaris, maar ook als historicus op. Archiefwetenschap was voor hem dan ook in eerste instantie de studie van archiefvormen in hun historische context. In zijn standaardwerk *History of archives in the Ancient World* (1972) geeft hij, lang voordat de term *archival turn* gemunt werd, een verbluffend breed en erudiet overzicht van de archiefvorming in de oudheid, van de kleitabletarchieven in Mesopotamië tot de codices van het laat-Romeinse keizerrijk. Tot slot wijdde Posner ook een aantal bijdragen aan de impact van de oorlog op archiefwezen en -vorming. Daarin komen niet alleen de juridische aspecten van archiefbeheer bij soevereiniteitsoverdracht aan bod, maar ook het gebruik en misbruik van archief in oorlogsomstandigheden. De impact van de beide wereldoorlogen op zijn eigen levensgeschiedenis is in zijn vertoog voortdurend voelbaar.

Veel van wat Posner aanbrengt, moet uiteraard binnen zijn tijd gesitueerd worden. Niet alles wat hij aansnijdt, is anno 2008 nog steeds even relevant. Dat neemt niet weg dat hij in de Verenigde Staten, waar hij geldt als de bruggenbouwer tussen de Europese en de Amerikaanse archieftraditie, nog altijd veel autoriteit geniet. Toen hij er aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog arriveerde, was het archiefwezen daar relatief jong (de *National Archives Act* dateert pas van 1934). Om die reden wordt Posner wel eens beschreven als "Hitlers geschenk aan het Amerikaanse archiefwezen". Zijn levensverhaal en geschriften illustreren treffend hoe elke omgang met archief onvermijdelijk tijdsgebonden is; en dat de archivistische aandacht voor de machtsuitoefening die met archiefvorming gepaard gaat geen postmoderne vinding is. Misschien moet ook Verne Harris maar eens enkele teksten van Ernst Posner lezen.

Archives and justice, a South African perspective / Verne Harris. - Chicago: Society of American Archives, 2006. - ISBN 1-931666-18-0.

Archives and the public interest, selected essays by Ernst Posner / Ken Munden (ed.). - Chicago: Society of American Archives, 2006. - ISBN 1-931666-16-4.

Eddy Put, Rijksarchief Leuven - Katholieke Universiteit Leuven
eddy.put@arch.be - eddy.put@arts.kuleuven.ac.be

